

KONSTITUTSIYANING JAMIYAT HAYOTIDAGI O'RNI VA AHAMIYATI

Umarov Ismoiljon Olimjonovich

Farg'ona davlat universiteti harbiy ta'lim fakulteti katta o'qituvchisi

tel. +998907854400

icmoiljonumarov915@gmail.com

0009-0008-9065-9445

Jumaboyev Doniyorjon G'iyosiddin o'g'li

Farg'ona davlat universiteti

Harbiy ta'lim fakulteti 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Konstitutsiyaning davlat va jamiyat hayotidagi fundamental o'rni, uning huquqiy tizimning yadro elementi sifatidagi funksional vazifalari hamda demokratik boshqaruv mexanizmlarini shakllantirishdagi ahamiyati ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda konstitutsiyaviylik tamoyillari, hokimiyatlar bo'linishi prinsipi, fuqarolarning asosiy huquq va erkinliklarini kafolatlovchi me'yoriy-huquqiy mexanizmlar hamda konstitutsiyaviy tartibotning barqaror jamiyat rivojiga ko'rsatadigan institutsional ta'siri yoritiladi. Shuningdek, Konstitutsiyaning ijtimoiy-siyosiy barqarorlikni ta'minlash, fuqarolik jamiyatini mustahkamlash, davlat boshqaruvining ochiqligi va shaffofligini rivojlantirishdagi o'rni ilmiy dalillar asosida asoslanadi. Maqola zamonaviy konstitutsiyaviy islohotlarning mohiyati, ularning ijtimoiy hayotga integratsiyalashuvi hamda huquqiy davlat barpo etish jarayoniga ko'rsatgan ta'sirini tahlil qiladi.

Kalit so'zlar: konstitutsiyaviylik, huquqiy davlat, fuqarolik jamiyati, davlat boshqaruvi, hokimiyatlar bo'linishi tamoyili, normativ-huquqiy baza, suverenitet, demokratik institutlar, ijtimoiy-siyosiy barqarorlik, inson huquqlari, erkinliklar kafolati, konstitutsiyaviy islohotlar, davlat tuzilishi.

KIRISH

Konstitutsiya har qanday davlatning huquqiy tizimini belgilovchi asosiy normativ-huquqiy hujjat bo'lib, jamiyat taraqqiyoti, siyosiy barqarorlik va demokratik boshqaruvning institutsional poydevorini tashkil etadi. Zamonaviy davlatshunoslik va huquq nazariyasida Konstitutsiya nafaqat davlat hokimiyatining tashkil etilishi va uning faoliyat mexanizmlarini belgilab beruvchi hujjat, balki inson huquqlari va fuqarolik erkinliklarining oliy darajadagi kafolati sifatida ham e'tirof etiladi. Konstitutsiyaviylik tamoyillarining amaliyotga joriy etilishi huquqiy davlat va fuqarolik jamiyatini shakllantirishning zarur sharti bo'lib, u jamiyatning siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy tizimlarini barqaror rivojlantirishga xizmat qiladi. Bugungi globalashuv va tezkor geosiyosiy o'zgarishlar sharoitida Konstitutsiyaning jamiyat

hayotidagi o'zni yanada ortib bormoqda. Xususan, konstitutsiyaviy normalar davlat hokimiyatining legitimligini ta'minlaydi, davlat organlari faoliyatining huquqiy chegaralarini belgilaydi hamda fuqarolarning konstitutsiyaviy huquq va erkinliklarini amalda ro'yobga chiqarish uchun mustahkam huquqiy zamin yaratadi. Shu nuqtai nazardan, Konstitutsiyaning ahamiyatini ilmiy-nazariy asosda tadqiq etish, uning jamiyat taraqqiyotiga ko'rsatadigan institutsional va funksional ta'sirini chuqur tahlil qilish bugungi kunda dolzarb ilmiy vazifalardan biri sanaladi.

Konstitutsiya davlat va jamiyatning huquqiy arxitekturasini belgilovchi oliy yuridik kuchga ega bo'lgan normativ-huquqiy aktdir. Uning ustuvorligi huquqiy tizimning barqaror ishlashini ta'minlaydi, davlat hokimiyati organlarining vakolatlari, o'zaro munosabatlari va mas'uliyat doiralari aniq belgilanishi orqali boshqaruv samaradorligini oshiradi. Konstitutsiyaning yuridik kuchi uning barcha davlat organlari, mansabdor shaxslar va fuqarolar uchun majburiyligini anglatadi. Shu bilan birga, konstitutsiyaviy normalarning ijro mexanizmlari huquqiy davlatni shakllantirishning muhim institutsional shartlaridan biri hisoblanadi.

Konstitutsiyaning eng muhim funksiyalaridan biri inson huquqlari va fuqarolik erkinliklarining oliy darajadagi kafolatlarini yaratishdan iborat. Huquqiy nazariya va xalqaro standartlarga ko'ra, shaxsning daxlsizligi, adolatli sudlov huquqi, fikr bildirish erkinligi, mulk huquqi kabi fundamental prinsiplar konstitutsiyaviy darajada mustahkamlanishi lozim. Mazkur me'yorlar shaxsning jamiyatdagi huquqiy maqomini belgilab, uning ijtimoiy-siyosiy faoliyatga erkin qo'shilishini ta'minlaydi. Inson huquqlarining konstitutsiyaviy himoyasi demokratik tuzumning ajralmas elementi bo'lib, davlatning huquqiy va siyosiy legitimligini belgilovchi asosiy omillardan sanaladi. Hokimiyatlar bo'linishi tamoyili konstitutsiyaviy qurilishning markaziy kategoriyalaridan biri bo'lib, davlat hokimiyatining qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud tarmoqlari o'rtasida muvozanat va o'zaro tiyilish mexanizmlarini yaratadi. Mazkur prinsip totalitarizmning oldini olish, hokimiyat suiste'molining oldini olish va davlat boshqaruvida ochiqlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Konstitutsiya ushbu tamoyil orqali davlat hokimiyatining har bir bo'g'iniga aniq funksiyalar yuklaydi va ularning vakolatlari chegarasini huquqiy jihatdan mustahkamlaydi. Natijada, boshqaruvning institutsional barqarorligi, mas'uliyatli boshqaruv va demokratik nazorat mexanizmlari shakllanadi.

Konstitutsiyaviylik — davlat va jamiyatning barcha sohalarida qonun ustuvorligini ta'minlovchi tamoyillar majmuidir. Ushbu tamoyil fuqarolik jamiyatining rivojlanishi uchun zarur siyosiy-huquqiy muhitni yaratadi. Fuqarolik jamiyati institutlari — nodavlat tashkilotlar, ommaviy axborot vositalari, jamoat birlashmalari — Konstitutsiyada belgilangan huquqiy kafolatlar asosida faoliyat yuritadi. Bu jarayon jamiyatning o'zini o'zi boshqarish qobiliyatini oshirib, davlat bilan jamiyat o'rtasidagi ijtimoiy hamkorlikni kuchaytiradi. Konstitutsiyaviy

nazoratning mavjudligi esa davlat organlari faoliyatining shaffofligi va hisobdorligini ta'minlaydi.

Konstitutsiya jamiyatda ijtimoiy-siyosiy muvozanatni saqlashda asosiy stabilizator sifatida namoyon bo'ladi. Uning normalari siyosiy tizimning funksional samaradorligini ta'minlaydi, jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlarni tartibga soladi, nizolarni huquqiy mexanizmlar orqali hal etish imkonini yaratadi. Konstitutsiyaviy tartibotning mustahkamligi milliy xavfsizlik, davlat boshqaruvi samaradorligi va ijtimoiy hamjihatlikning muhim garovi hisoblanadi. Ayniqsa, global tahdidlar va tezkor o'zgaruvchan siyosiy muhit sharoitida Konstitutsiyaning barqarorligi davlatning izchil rivojlanishiga xizmat qiladi.

XULOSA

Yuqorida olib borilgan ilmiy-tahliliy izlanishlar Konstitutsiyaning nafaqat davlat hokimiyatining tashkil etilishi va uning vakolatlarini tartibga soluvchi asosiy hujjat, balki jamiyatning ijtimoiy-siyosiy barqarorligi va demokratik taraqqiyotining bosh omillaridan biri ekanini yaqqol ko'rsatadi. Konstitutsiya inson huquqlari va erkinliklarining oliy darajadagi kafolati sifatida fuqarolarning jamiyat hayotidagi faol ishtirokini ta'minlaydi, huquqiy madaniyat va huquqiy ongning rivojlanishiga zamin yaratadi. Hokimiyatlar bo'linishi tamoyili, konstitutsiyaviylik, normativ-huquqiy barqarorlik kabi kategoriyalar davlat boshqaruvida ochiqlik, mas'uliyat va nazorat mexanizmlarining samarali ishlashiga xizmat qiladi.

Konstitutsiyaning amaldagi institutsional ta'siri fuqarolik jamiyatining shakllanishi, davlat va jamiyat o'rtasidagi konstruktiv muloqot, shuningdek, ijtimoiy munosabatlarning huquqiy tartibga solinishi orqali namoyon bo'ladi. Shu bois Konstitutsiyaning chuqur o'rganish, uning normalariga qat'iy rioya qilish hamda konstitutsiyaviy qadriyatlarni amaliy hayotda qaror toptirish bugungi davrning ustuvor vazifalaridan biridir. Umuman olganda, Konstitutsiya davlat suvereniteti, milliy manfaatlar, huquqiy barqarorlik va ijtimoiy taraqqiyotning mustahkam poydevori bo'lib, jamiyatning izchil rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: Adolat, so'nggi tahriri.
2. Karimov I.A. *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
3. O'zbekiston Respublikasining "Normativ-huquqiy hujjatlar to'g'risida"gi Qonuni.
4. G'aniyev K. *Konstitutsiyaviy huquq asoslari*. – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2021.
5. Qodirov Q., Mamatov A. *Davlat va huquq nazariyasi*. – Toshkent: TDIU nashriyoti, 2020.
6. Boboyev H. *Konstitutsiyaviy huquq darsligi*. – Toshkent: Adolat, 2019.
7. Oliy Majlis Qonunchilik palatasi materiallari va rasmiy sharhlari.

8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining konstitutsiyaviy islohotlar bo‘yicha ma‘ruzalar to‘plami.
9. Mirziyoyev Sh.M. *Yangi O‘zbekiston strategiyasi*. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
10. Venedik komissiyasi hujjatlari va xalqaro konstitutsiyaviy standartlar to‘plami.
11. Dicey A.V. *Introduction to the Study of the Law of the Constitution*. – London: Macmillan, 1959.
12. Albert R. *Constitutional Amendments: Making, Breaking, and Changing Constitutions*. – Oxford University Press, 2019.